

Kovács Márk Károly¹

A Baszk Haza és Szabadság szervezete, módszerei, fegyverzete 1959–2011 között

The Structure, Methods and Weapons of Basque Fatherland and Liberty between 1959 and 2011

Absztrakt

1959-ben Francisco Franco diktatúrája alatt létrejött a Baszk Haza és Szabadság szervezete, ami a baszkok szabadságáért, integritásáért és függetlenségéért kezdett harcolni. A célok meghatározása és a tagok érdekeinek összeférhetetlensége miatt számos szakadás, kiválás történt, amelyek eredményeként megjelent az ETA(m) és ETA(pm) is. A kommandók által alkalmazott modus operandi eredményeként sikerült felrobbantani Luis Carrero Blanco miniszterelnököt. Számos esetben azonban tömegtüntetések jöttek létre követelve működésük felfüggesztését.

Kulcsszavak: *Baszkföld, Spanyolország, Baszk Haza és Szabadság*

Abstract

In 1959, during the dictatorship of Francisco Franco, the organisation 'Basque Fatherland and Liberty' was established. Its goal had been to fight for the self-determination and the reunification of the Basque territories. The difficulties of setting up the goals and the difference of interests resulted in break-ups and the creation of new organisations under the banner of the ETA. As a result of the methods used by the commandos, they managed to blow up the Spanish Prime Minister's, Luis Carrero Blanco's car. After their acts, massive demonstrations started demanding to suspend the ETA's activities.

Keywords: *Basque Country, Spain, Basque Fatherland and Liberty*

¹ Doktorandusz, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola – University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, e-mail: kovacs.mark@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4102-5605>

1. Bevezető

Baszkföld fogalma alá Spanyolország területén általában a következő területek sorolandók: Álava, Vizcaya, Guipúzcoa. (Navarra Baszkföldhöz való sorolása esetén Baszkföldet tágan – régióként – értelmezzük, így Baszk Autonóm Közösség és Navarra Autonóm Közösségből tevődik össze.) Franciaország területén szintén három területet jelölnek Baszkföld elnevezéssel – Labort, Sola, Baja Navarra (lásd 1. ábra).

1. ábra: Baszk régió (Spanyolország és Franciaország területén) (Araba-Alava – Álava; Bizkaia – Vizcaya; Gipuzkoa – Guipúzcoa; Navarra – Navarra; Lapurdi – Labort; Nafarroa Beherea – Baja Navarra; Zuberoa – Sola).

Forrás: www.carvalza.es/descargar-mapa-topografico-pais-vasco-garmin (A letöltés dátuma: 2020. 04. 20.)

Az 1950-es évek elején főként az egyetemisták már radikálisabb nézeteket vallottak, mint a nacionalizmus jegyében létrehozott Baszk Nacionalista Párt.² Az egyetemeken kialakult a rezsim és a hallgatók, értelmiségiek közti nyilvános ellentét, amit 1956. február 1-jén az egyetemekért folytatott tüntetések is jeleztek. A Franco-rezsim felfüggesztette a Fuero de Los Espanoles³ 14. és 18. cikkeit is, amelyek közül a 14. biztosította az országban való szabad mozgás jogát, a 18. pedig rögzítette a spanyol állampolgárok őrizetbe vételéhez szükséges feltételeket.⁴ 1959-ben a Baszk Akció Szövetsége⁵ kilé-

² Partido Nacionalista Vasco – PNV. A fokozódó Madrid-ellenesség és a nacionalizmus erősödésével a 19. század végére a legjelentősebb párt lett a baszk tartományokban.

³ 1945-ben a Francisco Franco által kiadott törvény, amely minden spanyol állampolgárnak biztosította az alapvető jogokat. Bővebben lásd: *Fuero de los Espanoles*. 1945. Elérhető: www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1945/199/A00358-00360.pdf (A letöltés dátuma: 2020. 04. 12.)

⁴ Elena Hernández Sandoica – Miguel Ángel Ruiz Carnicer – Marc Baldó Lacomba: *Estudiantes contra Franco: 1939–1975*. Madrid, La Esfera de los Libros, 2007. 124–126.

⁵ EKIN jelentése csinálni valamit. Az 1950-es évek elején létrehozott diák, ifjúsági szervezet, ami újságot hozott létre, valamint a PNV-nél közvetlenebb, radikálisabb módszereket alkalmazott a baszk függetlenség érdekében.

pett a Baszk Nacionalista Párt árnyékából (miután kizárták a tagjait), és július 31-én létrehozták a Baszk Haza és Szabadság⁶ szervezetét.⁷ Az első halálos áldozattal járó műveletüket 1968. augusztus 2-án hajtották végre, megölték Meliton Manzanast, San Sebastian város titkos rendőrségének vezetőjét mint a rendszer képviselőjét.⁸

2. Célok

A szervezet alapvető céljai a következők voltak „a baszk nyelv (eusquera), az etnicizmus (a nacionalizmust meghaladó nézet), a területi függetlenség és az önálló Baszkföld védelme, továbbá a spanyolelenség”.⁹ 1962-ben tartották az I. közgyűlést a franciaországi Bellocban, egy kolostorban, ahol meghatározták az alapvető irányelveket, valamint az általános politikai irányt. A tagok a létrejött szervezetet úgy definiálták, mint amely „forradalmi, nacionalista és antikapitalista jellegű, és fegyveres harcot folytat Baszkföld függetlenségének kivívásáért”.¹⁰ 1966 decemberében az V. közgyűlés elfogadta, hogy az ETA egy, a nemzeti felszabadítást célzó, baszk szocialista mozgalom. A VI. közgyűlés alkalmával azonban a szocialista önmeghatározást már nem fogadták el.

Időleges, részclékítüzésekként a tűzszünetek előtti tárgyalások során szabott feltételeket lehet megemlíteni, amelyek KAS¹¹ Alternative listaként is ismertek. A lista öt feltételhez köti az ETA végleges fegyverkezésének beszüntetését: a baszk rabok amnesztiája, a baszk elszakadást támogató pártok legalizálása, a spanyol nemzeti rendőrség kivonása Baszkföldről, Baszkföld munkásosztálya alapvető életszínvonalának emelése, autonóm baszk terület létrehozása Spanyolországon belül – amely önrendelkezést garantál például nyelvhasználatban.¹² Az ETA tagjai Franco halála után (1975. november 20.) és a demokratikus folyamat elindulását követően is Baszkföld függetlenségéért, jogaiért harcoltak.¹³

3. Szervezeti struktúra

1962-ben a szervezet felismerte, hogy a spontán önszerveződés nem alkalmas a szervezet bővítésére és új tagok felvételére. 1962-ben létrehozták a Végrehajtó Bizottságot¹⁴ és a következő négy frontot: politikai front, katonai front, gazdasági front, kulturális front. A frontok létrehozása során figyelembe vették, hogy két ország területén működnek,

⁶ Euskadi Ta Askatasuna – ETA. A köztudatban található még a Baszkföld és Szabadság is, bármely nevet is használjuk ugyanazt a szervezetet értem alatta.

⁷ Carlos Pestana Barros: An interview analysis of terrorism: The Spanish ETA case. *Defence and Peace Economics*, 14. (2003), 6. 401–412. 402.

⁸ Szaniszló József: Nemzetközi terrorizmus – 2. rész. *Szakmai Szemle*, 1. (2005), 2. 5–32. 17.

⁹ Tihanyi Marietta: Az ETA Baszk terrorszervezet története. *Felderítő Szemle*, 2. (2003), 2. 5–18. 5–6. Elérhető: www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2003-2.pdf (A letöltés dátuma: 2020. 04. 22.)

¹⁰ Uo. 7.

¹¹ Koordinadora Abertale Sozialista – Hazafias Szocialista Koordináció.

¹² Teresa Whitefield: *Endgame for ETA*. New York, Oxford University Press, 2014. 48.

¹³ Javier Martín-Pena – Susan Opatow: The Legitimization of Political Violence: A Case Study of ETA in the Basque Country. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 17. (2011), 2. 132–150. 142.

¹⁴ Comité Ejecutivo – CE.

ezért a kulturális és politikai front kiemelt szereppel bírt. A Bizottság működésének megkezdése után 1962 júliusában megszervezték az I. közgyűlést. A Közgyűlést ruházták fel az általános irányelvek és eljárásrendek létrehozásával, míg a Végrehajtó Bizottság a napi ügyvitelért és műveleti tevékenységért volt felelős. A frontokat felváltotta öt szervezeti ág: a kommunikációs ág, a helyi szervezetek és tanulócsoporthozás ág, a propaganda ág, a katonai ág és a tömegszervezeti ág.¹⁵

Az 1963-as II. közgyűlésen eldöntötték, hogy egyelőre még Franciaország területén működjön a Bizottság. Spanyolországot mint műveleti területet felosztották hat kisebb műveleti zónára (*herrialdes*) és a zónák élére külön vezetőket (*buruzagi*) választottak. A buruzagi általában nem volt teljes értékű ETA-tag, de aktívan részt vett a szervezet működésében – műveletek kivitelezésében nem vállalt szerepet. A zónák vezetőinek feladata volt a végrehajtandó akciók előkészítése és újabb infrastruktúra kiépítése. A Végrehajtó Bizottság franciaországi működése miatt az infrastrukturális és műveleti képességeket a buruzagikra bízta, és az általa létrehozott helyi szervezetek képviselték az ETA-t Spanyolországban.

A II. közgyűlést követően a Franco-diktatúra hatásosan és keményen fellépett a szervezettel szemben, ezért a helyi ETA-képviselők helyére fizetett önkénteseket (*liberados*) küldtek. Az önkéntesek fizetése havonta 750-1000 dollár közt volt.¹⁶ 1964-ben a III. közgyűlés megerősítette és véglegesítette a liberadosok szerepét és tevékenységük támogatására létrehozták a Párhuzamos Támogatási Szervezetet.¹⁷ A folyamatos letartóztatások miatt a liberadosok és a Végrehajtó Bizottság közt megszakadtak a kapcsolatok, ennek következményeként az előbbieket autonóm hatáskört kaptak.¹⁸

1965-ben a IV. közgyűlés után a szervezetet új strukturális alapokra helyezték. Négy új területet, ágat hoztak létre, amelyek a következők voltak: politikai iroda, információs ág, támogató ág (OPA), aktivista ág (tényleges katonai ág a szervezeten belül, amely a terrortámadásokért felelt). A hatékony rendőrségi letartóztatások miatt bekövetkezett vezetők elvesztése és az újonnan csatlakozott tagok létszáma és diverzifikáltsága miatt alakult át, jött létre az új szervezeti felépítés.¹⁹

1966–1967-ben az V. közgyűlés után létrehozták a szervezet civil fedőszervezetét, a Baszk Nemzeti Felszabadítási Mozgalmat.²⁰ „Ideológiája a Sabino Arana által képviselt nacionalizmuson, a marxizmuson és az európai antiimperialista elméleteken alapult, ez utóbbiak a harmadik világ gyarmatosításának megszüntetése ellen küzdöttek.”²¹

A rendőrségi akciók miatt 1968–1970 között működésképtelenné vált a szervezet. Paradox módon az ETA számbeli növekedését és a társadalmi támogatottság fokozódását pont az ellenük végrehajtott rendőri tevékenység váltotta ki.²²

1970. augusztus 31-én kezdődött a szervezet VI. közgyűlése, amikor bekövetkezett az első jelentősebb belső, strukturális szakadás. Az ETA-VI. ismertté vált a szocialista,

¹⁵ Francisco J. Llera – José M. Mata – Cynthia L. Irvin: ETA: From Secret Army to Social Movement – The Post-Franco Schism of the Basque Nationalist Movement. *Terrorism and Political Violence*, 5. (1993), 3. 106–134. 114.

¹⁶ Jan Mansvelt Beck: *Territory and Terror: Conflicting Nationalisms in the Basque Country*. Milton, Routledge, 2005, 197.

¹⁷ Organizaciones Paralelas de Apoyo – OPA.

¹⁸ Llera–Mata–Irvin (1993) i. m. 114–115.

¹⁹ Uo. 115.

²⁰ Movimiento Vasco de Liberación Nacional – MVLN.

²¹ Tihanyi (2003) i. m. 7.

²² Llera–Mata–Irvin (1993) i. m. 116.

független Baszkföld melletti elkötelezettségével, míg az ETA-V. inkább a spanyolel- lenes harcra koncentrált, marxista ideológiával.²³ Az ETA-V.-ön belül történt még egy szakadás 1974-ben, amellyel létrejöttek az ETA(m, *militar* – a katonai szárny) és az ETA(pm, *politico-militar* – a politikai-katonai szárny). Az ETA(m) a szervezet minden rendelkezésére álló eszközt fegyveres konfliktusban használta volna fel, elutasította a politikai megoldás lehetőségét. Az ETA(pm) nem ítélte el a fegyverek alkalmazását, de a politikai eszközökkel egyenlő mértékben alkalmazta volna.²⁴ A későbbiekben az ETA(pm) átalakult és felhagyott erőszakos tevékenységével 1982. október 1-jén.²⁵ Az ETA(m) nevében is kodifikálta tevékenységét és hozzájuk köthetők a közismert merényletek és támadások – például Madrid – Republica Dominica tér (1986), Hipercor bevásárlóközpont (1987), Vic (1991), Barrajas Nemzetközi Repülőtér (2006).

Az ETA(m) szervezeti felépítésében az irányító szerepet a Végrehajtó Bizottság töltötte be, és a funkcionális ágakra hagyta a napi feladatok végrehajtását. A funkcionális ágak:²⁶

- a Propaganda: feladata a szervezet tevékenységének Baszkföldön való narrációja és a politikai iroda ideológiai képzésének támogatása;
- a Hírszerzés: Spanyolországban működő kommandók feletti felügyeletet és különleges műveletek előtti információszerzés és felderítés, valamint általános adminisztrációs feladatokat látott el;
- a Politikai Iroda: a szervezeten belül ideológiai felkészítéseket tartott az új tagoknak, valamint a kommandók műveletei során is figyelt a tagok ideológiai elkötelezettségére. Az iroda vezetőjének helyettese felelt a médiával kapcsolatos teendőkhöz;
- az Illegális Kommandó: a műveleti szinten működő kommandók a biztonsági erők, rendőrség számára ismert tagjaiból álltak. A kommandó tagjai már rendelkeztek saját dossziéval büntetett előéletük vagy egyéb büntetés miatt. Becenevük – *fichado*²⁷ – is ezt tükrözi. A részleg vezetése egy vezetőből és négy helyettesből tevődött össze. A helyettesek egymástól eltérő, önálló feladatkörrel rendelkeztek – pénzügy, logisztika, különleges műveletek, közvetlen művelettámogató logisztika. Feladata volt az összetettebb vagy nagy kockázatú műveletek levezénylése, valamint a kommandók általános, közvetlen irányítása;
- a Legális Kommandó: az illegális kommandóhoz képest a tagok a biztonsági erők számára ismeretlenek voltak. Átlagos, polgári életvitelt folytattak, ami egyben állandó munkahelyet is jelentett;²⁸
- a Nemzetközi Műveletek: a részleg feladata volt új kapcsolatok létrehozása és meglévő kapcsolatok ápolása kormányokkal és terrorszervezetekkel.

²³ Az első szakadás során létrejött ETA-VI és ETA-V. számozása a közgyűlések számát mutatja, amelyek alapján működtek az újonnan létrejött szervezetek. (A később említett ETA [pm] is ismert volt ETA-VII. ként is.)

²⁴ Igancio Sánchez-Cuenca: *The Dynamics of Nationalist Terrorism: ETA and the IRA. Terrorism and Political Violence*, 19. (2007), 3. 289–306. 292.

²⁵ ETA-VII. *anuncia que dejará las armas. La Vanguardia*, 1982. Elérhető: <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1982/09/29/pagina-3/32954315/pdf.html> (A letöltés dátuma: 2020. 05. 11.) és Sz.n.: *ETA P-M VII Asamblea se disuelve. La Vanguardia*, 1982. Elérhető: <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1982/10/01/pagina-3/32955399/pdf.html> (A letöltés dátuma: 2020. 05. 11.)

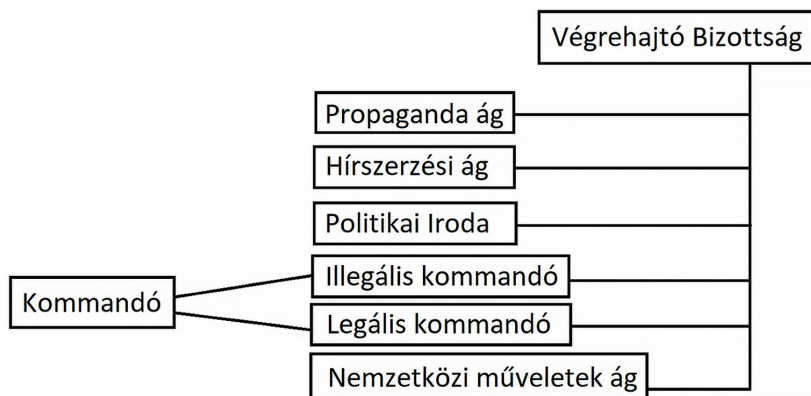
²⁶ Robert P. Clark: *The Basque Insurgents: ETA, 1952–1980*. Madison, University of Wisconsin Press, 1984. 212–215.

²⁷ *Ficha* jelentése fájl, akta, amit a helyi rendőrségen vagy a biztonsági erőknél tároltak.

²⁸ Robert P. Clark: *Patterns in the lives of ETA members. Terrorism*, 6. (1983), 3. 430.

Feladatuk közé sorolható például Líbiával való kapcsolat kialakítása és a líbiai kiképzőtáborokba ETA-tagok delegálása;²⁹

- a Kommandók: Három–öt fős csoportokban, kis földrajzi területen – városrészben vagy vidéken egy-egy faluban, két-három kis községben – működtek. Tevékenységükhöz sorolandó a bevételi források biztosítása, a különleges műveletek és a célzott gyilkosságok. Az utóbbi esetben gyakori volt, hogy a Franciaországban élő baszk lakosságból válogatták össze a kommandót, így a művelet végeztével el tudtak menekülni a spanyol biztonsági erők elől.³⁰

2. ábra: Az ETA(m) szervezeti struktúrája.

Forrás: Clark (1984) i. m. 213.

1976-ban alakult meg az ETA első politikai szervezete is Hazafias Szocialista Koordináció néven, majd 1978-ban létrejött a Herri Batasuna és a Forradalmi Hazafias Ifjúság.³¹

4. Módszerek, eljárások

Az V. közgyűlést követően a szervezeten belül erősödni kezdtek a nacionalista irányzatok, valamint a marxista nézetek is. A nacionalista irányzat Baszkföldre megszállt területként tekintett, amit fegyveres úton fel kell szabadítani. A marxista nézetek miatt pedig egyre gyakrabban politikai és pénzügyi intézmények váltak célponttá. Taktikájuk a provokáción alapuló, akció-elnyomás-akció és az akció-reakció spirálok létrehozása voltak.³² Az akció-elnyomás-akció során az erőszak növeli az állami elnyomás mértékét, ami a tömegek aktivizálásával forradalomban végződik. Ezt a taktikát 1968–1978 között használta az ETA, majd a demokratizálódási folyamat miatt alacsony intenzitású

²⁹ Clark (1984) i. m. 215.

³⁰ Carrie Hamilton: *Women and ETA*. Manchester, Manchester University Press, 2013. 94.

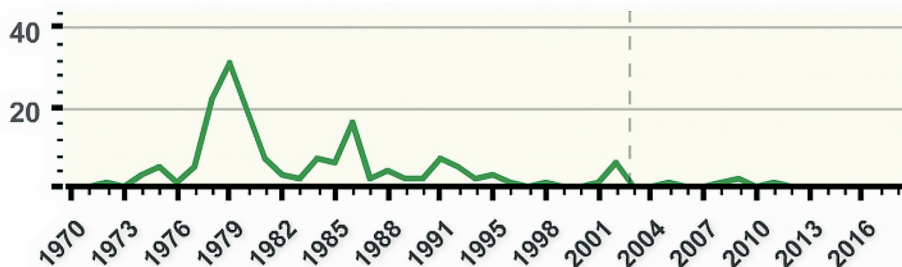
³¹ Baszk nyelven Jarrai – spanyolul Continuar – a Hazafias Szocialista Koordináció ifjúsági szervezete.

³² Luis Miguel Sordo Estella: *Las negociaciones de los gobiernos democráticos españoles y ETA (1976–2006)*. Doktori értekezés. Madrid, Universidad Nacional de Educación a Distancia, 2015. 125.

felörlő taktikát kezdett alkalmazni.³³ A felörlés lényege, hogy a támadások nagysága és mennyisége lassan a kormányzat instabilitását és akár bukását is kiválthatja, ha nem fogadja el a követeléseket vagy nem kezdeményez tárgyalásokat. Az új taktika szerint az ETA terrorhullámot indított, amire a spanyol kormány tárgyalásokkal és például Antiterrorista Felszabadító Csoportok³⁴ felállításával válaszolt.³⁵ Az akció-reakció erőszakspirál alkalmazását a IV. közgyűlésen (1965) fogadták el, de a szervezeten belüli konfliktusok és ellentétek miatt csak 1967-től alkalmazhatták ténylegesen.³⁶

A célpontok választásakor a szervezet kerülte a sok emberi áldozatokat követelő merényleteket. A kiválasztott célpontokat általában foglalkozásuk vagy politikai, társadalmi hatásuk miatt választották. A célpontok lehettek a biztonsági erők és a büntetés-végrehajtás állománya, a társadalomban magas pozíciót betöltő személyek, mint például bírók, üzletemberek, tanácsosok, állami képviselők, egyetemi tanárok.³⁷

A fegyveres támadás célja az emberölés, emberrablás, zsarolás vagy anyagi eszközök megszerzése volt. A támadások a kommandók bázisa körül vagy annak közvetlen szomszédságában történtek. A fegyveres támadáson belül kiemelendő az emberölés, amit alkalmaztak a szervezet számára kellemetlen személyek ellen is – például rendőrségi informátorokkal és kilépett ETA-tagokkal szemben.³⁸ Az egyik leghíresebb a Dolores González Catarain, becenevén Yoyes, esete volt. Yoyes engedélyt kért a szervezet elhagyására. A kilépést követően Yoyes hat évre Mexikóba menekült, majd 1985-ben a spanyol kormány engedélyével ismét hazatért Baszkföldre. 1986. szeptember 10-én számos figyelmeztetést követően saját egykori társai agyonlőtték sétálás közben. Az ETA értelmezése szerint Yoyes visszatérése Spanyolországba a baszk ügyért való harc elárulását, nyílt fegyverletételt jelentett, ami ellent mond az ETA létezésének is.³⁹

3. ábra: Az ETA 1970–2011 között elkövetett fegyveres támadásai.

Forrás: *Global Terrorism Database*. Elérhető: www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?chart=weapon&casualties_type=b&casualties_max=&dtp2=all&perpetrator=316 (A letöltés dátuma: 2020. 04. 13.)

³³ Philippe Eugène Duhart: From armed group to movement: armed struggle and movement formation in Northern Ireland and the Basque Country. *Social Movement Studies*, 16. (2017), 5. 535–548. 543–544.

³⁴ Grupos Antiterroristas de Liberación – GAL.

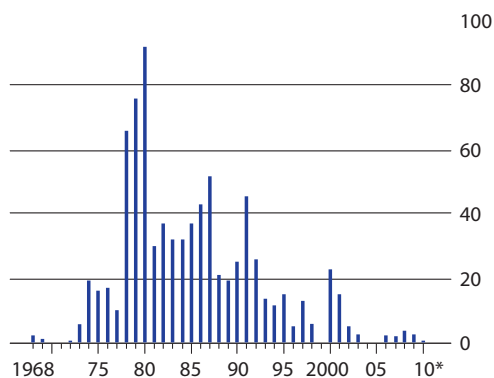
³⁵ Imanol Murua: No More Bullets for ETA: The Loss of Internal Support as a Key Factor in the End of Basque Group's Campaign. *Critical Studies on Terrorism*, 10. (2017), 1. 93–114. 96.

³⁶ Sordo Estella (2015) i. m. 125.

³⁷ Martín-Pena – Opotow (2011) i. m. 141.

³⁸ Clark (1983) i. m. 445–446.

³⁹ Diego Muro: The Politics of War Memory in Radical Basque Nationalism. *Ethnic and Racial Studies*, 32. (2009), 4. 659–678.

4. ábra: Az ETA 1968–2011 közt végrehajtott emberölései.

Forrás: Max Roser – Mohamed Nagdy: *Terrorism (Part 1)*. Guidepost, 2017. Elérhető: www.guidepost.es/terrorism-part-1/ (A letöltés dátuma: 2020. 04. 13.)

Az emberrablásra általában mint a bevételszerzésre, az utánpótlás biztosítására vagy az akaratérvényesítés eszközére tekintett a szervezet. Célpontjaik közismert, befolyásos üzletemberek vagy katoná- és csendőrtisztek, börtönőrök, valamint állami alkalmazottak voltak. Az üzletembereket váltságdíj megfizetése ellenében elengedték. Részösszegek megfizetésekor egyénileg bíralták el az elraboltakat, mérlegelték a szabadon engedés, további fogva tartás vagy az emberölés lehetőségeit. A váltságdíj teljesítése nélkül az áldozatokat agyonlőtték, és a testüket félreeső helyeken kidobták. (Spanyolországban a váltságdíj megfizetése illegális volt.)⁴⁰ A börtönőrök elrablásának célja az volt, hogy kikényszerítsék az országban szétszórt baszk rabok hazaszállítását. 1972-től összesen 95 főt raboltak el, azonban 1996-tól a módszert beszüntették, és csak 2000-től használták újra. Az emberrablásokkal összesen 80 365 euróra tettek szert.⁴¹ A legismertebb esetek a következők voltak: José Antonio Ortega Lara (börtönőr) 532 napot töltött el egy lyukban, míg Cosme Delclaux (üzletember) 232 napot töltött hasonló körülmények közt.⁴² 1973. január 16-án a szervezet elrabolta Felipe Huarte navarrai gyártulajdonost. Az emberrablást követően Huartét a franciaországi Baszkföldre csempészték át.⁴³ Huarte szabadon engedése érdekében követelték, hogy a gyáraiban a munkások helyzetén javítsanak, valamint a korábban elbocsátott 110 dolgozót vegyék vissza.⁴⁴ Huarte családja a torfinasai gyárakban javította a dolgozók körülményeit: 47 dolláros béremelést, évi egy hónap szabadságot és fizetett betegszabadságot kaptak. A gyárost a munkások körülményeinek javítására bevezetett intézkedések után szabadon

⁴⁰ FCO 9/6163 – Terrorism in Spain. The National Archives. Elérhető: <https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C16927056> (A letöltés dátuma: 2020. 04. 16.)

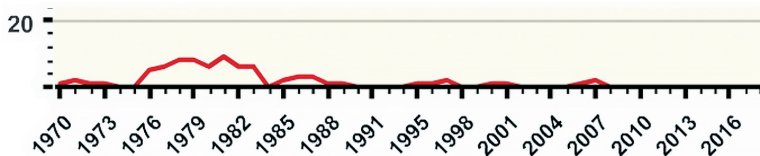
⁴¹ Mikel Buesa – Thomas Baumert: Untangling ETA's Finance: An In-Depth Analysis of the Basque Terrorists Economic Network and the Money It Handles, *Defence and Peace Economics*, 24. (2013), 4. 319–338. 322–323.

⁴² Paddy Woodworth: *Dirty War, Clean Hands*. London, Yale University Press, 2002. 345.

⁴³ *Muere Felipe Huarte, el primer empresario secuestrado por ETA y uno de los artífices de la industrialización navarra*. 2017. Elérhető: <https://navarra.elespanol.com/articulo/sociedad/fallece-primer-empresario-secuestrado-banda-terrorista-eta-felipe-huarte/20170701154512125109.html> (A letöltés dátuma: 2020. 04. 02.)

⁴⁴ Basque Guerrillas Kidnap Spanish Industrialist. *The New York Times*, 1973. Elérhető: www.nytimes.com/1973/01/18/archives/basque-guerrillas-kidnap-spanish-industrialist.html (A letöltés dátuma: 2020. 04. 02.)

engedték. Összesen tíz napot töltött fogságban.⁴⁵ 1997. július 10-én elrabolták Miguel Angel Blancót, a Néppárt helyi képviselőjét, hogy az országban különböző helyeken fogva tartott baszk rabokat szállítsák vissza Baszkföldre, baszk börtönökbe.⁴⁶ Az elrablást követően tömegtüntetések kezdődtek Blanco kiszabadításáért, de az ETA ezt nem vette figyelembe, és a határidő lejárta után Blancót kétszer fejelölték, majd az erdőben hagyták. Blanco 1997. július 13-án meghalt.⁴⁷

5. ábra: Az ETA 1970–2011 közötti emberrablásai.

Forrás: *Global Terrorism Database*. Elérhető: www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?chart=weapon&casualties_type=b&casualties_max=&ctp2=all&perpetrator=316 (A letöltés dátuma: 2020. 04. 13.)

Forradalmi adóztatás keretében vállalkozókat és üzletembereket zsaroltak vagy fenyegettek meg, hogy pénzeszközökhöz jusson a szervezet.⁴⁸ Gyárakat és gyártulajdonosokat adóztattak meg, majd csak kisboltokra, orvosokra, ügyvédekre és biztosítási ügynökségekre, utazási irodákra korlátozták az „adó” kivetését. (Ez védelmi pénz szedéseként is ismert.) A korlátozást az ország gazdasági és társadalmi berendezkedésének változása és mint bevételi forrás annak konzisztens tétele indokolta. Az emberrablást felváltotta a rongálás, fosztogatás, gyújtogatás alkalmazása.⁴⁹

Robbantásokat az akció-elnyomás-akció taktika alkalmazása során követték el. Robbanóanyagot helyeztek el nyilvános helyeken, a kritikus infrastruktúra különböző elemeinél. A robbantás hatásának növelése érdekében a robbantási célpontokat kiterjesztették bankokra és napilapok szerkesztőségeire is. A robbanószert leggyakrabban levélben vagy autóban helyezték el.⁵⁰ Ha a támadás általános célokért és nem előre meghatározott célszemély ellen történt, akkor telefonon értesítették a hatóságokat. Az ilyen előzetes jelzéssel az áldozatok számának minimalizálását próbálták meg elérni.⁵¹

1973. december 20-án Luis Carrero Blanco miniszterelnököt, Francisco Franco feltételezett politikai utódja Madridban autójában felrobbantották. A miniszterelnök később a kórházban belehalt sérüléseibe.⁵² Ez tekinthető a szervezet történetében a leghíresebb és legsikeresebb merényletnek.

⁴⁵ Spaniard Says Kidnappers Blindfolded Him for 10 Days. *The New York Times*, 1973. Elérhető: www.nytimes.com/1973/01/28/archives/spaniard-says-kidnappers-blindfolded-him-for-10-days.html (A letöltés dátuma: 2020. 04. 02.)

⁴⁶ Szaniszló (2005) i. m. 18.

⁴⁷ Cecilia Garza: Spain's Mobilization Against Terrorism: The Death of Miguel Angel Blanco. *International Journal on World Peace*, 15. (1998), 4. 91–99. 92., 94.

⁴⁸ Tihanyi (2003) i. m. 12.

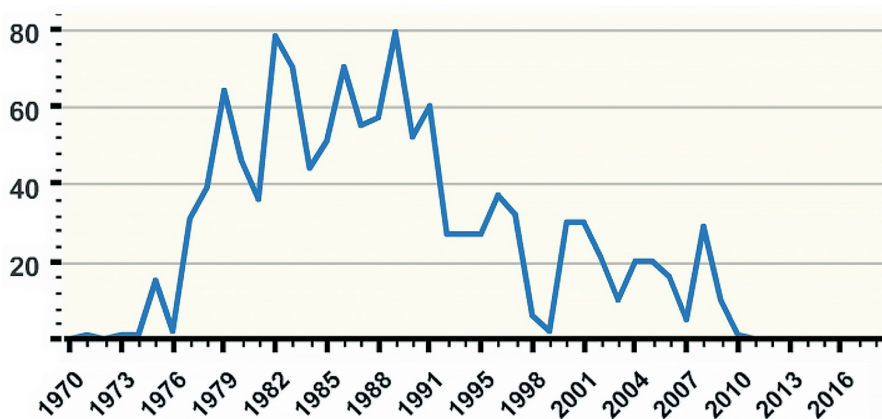
⁴⁹ Beck (2005) i. m. 179.

⁵⁰ Tihanyi (2003) i. m. 7.

⁵¹ Whitefield (2014) i. m. 66–67.

⁵² Henry Ginger: Assassins Bomb Auto; Apparent Heir to Franco. *The New York Times*, 1973. Elérhető: www.nytimes.com/1973/12/21/archives/spains-premier-is-killed-as-assassins-bomb-auto-apparent-heir-to.html (A letöltés dátuma: 2020. 04. 13.)

A felőrlés stratégia részeként is használták a robbantásokat. Barcelona területén merényletsorozatot indított a szervezet. 1987-ben a Hipercornál történt robbantást megelőzően négy robbantást is végrehajtott. 1987. június 19-én a barcelonai Hipercor bevásárlóközpontnál robbantottak. Az ETA 200 kg össztömegű bombát helyezett el egy Ford Sierra autóban, amit eredetileg 15:30 és 15:40 között hoztak volna működésbe. A szervezet három hívással jelezte a robbantási szándékot, de a rendőrség csak 15:28-kor érkezett a bevásárlóközponthoz – a tűzoltóság vizsgálata szerint legalább 10 perc kellett volna az evakuálásra. A megadott időpontok között nem történt robbantás, valamint a bevásárlóközpont vezetősége saját biztonsági szolgálatával folytatta le a keresést – további rendőri intézkedést nem igényeltek. A rendőrség a megadott időintervallumban tényleges robbantást nem tapasztalt, ezért egy járőr maradt a bevásárlóközpontnál, de további intézkedés nem történt – az ügyet lezárták. A robbanás végül 16:08-kor következett be.⁵³ A támadás célpontjai, a szervezet történetében először, csak a civilek voltak. A robbantás következménye 21 halott és 45 sebesült volt,⁵⁴ amiért a szervezet a spanyol hatóságokat hibáztatta azok tétlensége, késlekedése miatt.⁵⁵ 1987. június 21-én 70 ezer fő vonult utcára a szervezet ellen tüntetni, majd június 22-én a tüntetők létszáma már 300 ezer és 500 ezer fő között volt.⁵⁶ A tömegtüntetések miatt a szervezet végül minden olyan áldozat hozzátartozójától elnézést kért, akik közvetlenül nem voltak köthetők az ETA harcához.

6. ábra: Az ETA 1970–2011 között végrehajtott robbantásai.

Forrás: *Global Terrorism Database*. Elérhető: www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?chart=weapon&casualties_type=b&casualties_max=&ctp2=all&perpetrator=316 (A letöltés dátuma: 2020. 04. 13.)

⁵³ *The Hurt of Hipercor Barcelona 1987*. Elérhető: www.bcn.cat/museuhistoriaciutat/docs/FullsHipercorEng.pdf (A letöltés dátuma: 2020. 05. 11.)

⁵⁴ Szaniszló (2005) i. m. 17.

⁵⁵ Hanspeter van den Broek: BORROKA – The Legitimation of Street Violence in the Political Discourse of Radical Basque Nationalists. *Terrorism and Political Violence*, 16. (2004), 4. 714–736. 733.

⁵⁶ *The Hurt of Hipercor Barcelona 1987*. i. m.

Az öngyilkosságokat a letartóztatott ETA-tagok esetén az ETA politikai nyomásgyakorlásra használta fel. Ez történt a következőkben is. José Angel Altzuguren tiltott határátlépés és csempészet miatt hat évre és 2 hónapra elítéltek. Altzuguren 2005. október 31-én felakasztotta magát az ágyneműjével a fűtőtestre a soriai börtöncellájában.⁵⁷ Az ETA megpróbálta a kormányt felelőssé tenni a foglyok jogainak megsértéséért, ami a rész célkitűzést tükrözte – a baszk rabok helyzetének javítását és jogainak növelését.

Egy másik esetben Igor Miguel Angulo Iturrate a Nafarroa kommandó egykori tagja öngyilkos lett saját cellájában Cuencaban 2006. február 27-én. Cipőfűzővel kötötte fel magát a cellájának ablakrácsára, holttestét a széke mellett találták meg, összekötött kezekkel.⁵⁸ A két eseten kívül 1979 és 2006 közt 20 öngyilkosság történt a letartóztatott ETA-tagoknál.⁵⁹ José Altzuguren öngyilkossága miatt az ETA a Spanyol Szocialista Munkáspártot és José Luis Rodríguez Zapatero miniszterelnök börtönpolitikáját hibáztatta.⁶⁰

1971-ben Spanyolországban számos alkalommal alakult ki a munkás társadalmi réteg keretében általános sztrájk. Az ETA-VI. éhségstrájkra hívta fel a bebörtönzött baszk politikai foglyokat, ezáltal támogatva a munkásokat. A felhívás sikeres volt, azonban a munkások visszatértek dolgozni, ezáltal a sztrájk is feleslegessé vált. 1974 novemberében 150 politikai fogoly kezdett éhségstrájkba, hogy a KAS Alternative egyes pontjait teljesítse a kormány. Az éhségstrájk mellett a munkások szolidaritást vállaltak a foglyokkal és általános sztrájkot hirdettek.⁶¹

A kale borroka, mint taktika, szó szerinti fordítása utcai harc. A Baszk Nemzeti Felszabadítási Mozgalom szerint az emberek politikai harcát szimbolizálja, amelyet az utcán vívnak. A Forradalmi Hazafias Ifjúság meghatározása szerint ez a fajta utcai harc az erőszakon túlmutató jelenség, amelybe beletartozik például az utcán a posztterek békés ragasztása is.⁶² Független baloldali fiatalok kezdték alkalmazni a módszert, amit az ETA támogatott.⁶³ Mindennaposá vált a Molotov-koktélok használata, gyújtogatások elkövetése, a közösségi közlekedési eszközök rongálása és erőszakos ellentüntetések szervezése.⁶⁴ Ezt alátámasztja, hogy a spanyol hatóságok 1990 és 1999 között 5 707 ilyen esetet regisztráltak.⁶⁵ Az 1980-as évektől José Luis Álvarez Santacristina⁶⁶ a következő csoportosításokat hozta létre: a) „Az X-csoportok, amelyeknek nem volt állandó jellegű szervezete, radiális fiatalokból álltak, utcai rendezvényeket, rongálásokat hajtottak

⁵⁷ *Se ahorca en su celda de una cárcel de Soria un colaborador de ETA*. 2005. Elérhető: www.elmundo.es/elmundo/2005/10/31/espana/1130752025.html (A letöltés dátuma: 2020. 04. 06.)

⁵⁸ *Hallan muerto en su celda de la cárcel de Cuenca a letarra del 'comando Nafarroa' Angulo Iturrate*. 2006. Elérhető: www.elmundo.es/elmundo/2006/02/27/espana/1141036565.html (A letöltés dátuma: 2020. 04. 06.)

⁵⁹ *Los suicidos*. Elérhető: www.elmundo.es/eta/historia/suicidios.html (A letöltés dátuma: 2020. 04. 06.)

⁶⁰ *ETA culpa a la política penitenciaria del PSOE del suicidio de Altzuguren en la prisión de Soria*. 2005. Elérhető: www.elmundo.es/elmundo/2005/11/13/espana/1131869001.html (A letöltés dátuma: 2020. 04. 06.)

⁶¹ Clark (1984) i. m. 81–82.

⁶² Broek (2004) i. m. 720.

⁶³ Tihanyi (2003) i. m. 15.

⁶⁴ Uo. 16.

⁶⁵ Broek (2004) i. m. 718.

⁶⁶ Az ETA egyik vezetője és ideológusa volt, Txelis becenéven volt ismert, aki elrendelte Manuel Broseta államtitkár megölését is. 1992-ben tartóztatták le a Bidart művelet során Franciaországban, majd 1999-ben szállították át Spanyolországba. Jelenleg szabadlábon tölti büntetését és havi 150 eurós kompenzáció megfizetésére kötelezték az áldozatok hozzátartozói felé.

végre.⁶⁷ Céljuk a szervezet Baszkföld általános helyzetével való elégedetlenségének tudatosítása az egész társadalomban.⁶⁸ b) „Az Y-csoportok, önálló, maximálisan öt főből álló részlegek, amelyek saját infrastruktúrával és a szükséges robbanóanyagokkal rendelkeztek, kisebb merényleteket követtek el.”⁶⁹ Céljuk és feladatuk a magán- és állami szektor működésének szabotálása.⁷⁰ c) „A Z-csoportok, az erőszakos akciócsoportok elitjét képezték, gépkocsikat robbantottak fel és személyek elleni merényleteket követtek el.”⁷¹ A csoportokat az ETA többségben a saját kommandóiból válogatta össze.

5. Fegyverzet

Az ETA főként Franciaországból és Spanyolországból szerezte be fegyvereit, de támogatást kapott például Észak-Írországból is. Az 1990-es években a leggyakrabban használt fegyverek – amit a kommandók letartóztatása során találtak – a Sten géppisztoly, M-16, FN FAL, COLT 1911A1A, Browning HP 35, 9 mm Vigneron, Smith & Wesson .357 magnum és a .38 Smith & Wesson special, valamint sörétes puskák voltak.⁷²

Franciaországban például 2006. október 24-én a SIDMA fegyverbolt raktárába tört be egy ETA-kommandó. A rablás során főként 9 × 19 mm és .357 magnum kaliberű lőfegyvereket zsákmányoltak – M & P9 és CZ típusúakat és egy Luger Po8 pisztolyt –, valamint 60 ezer löszert. A 2016-os Nemzeti Ballisztikus Azonosító Archívum⁷³ adatai alapján az ETA tulajdonában voltak még 9 × 19 mm MAT 49 és Sten Mark II géppisztolyok, valamint GP35 pisztolyok. A spanyol hatóságok a spanyol hadsereg által használt SIG és FN gyártmányú fegyvereket és CETME gépkarabélyokat foglaltak le 2016 során.⁷⁴

A 2017-ben nyilvánosságra hozott és a leszerelés során a hatóságoknak átadott fegyverek és robbanóanyagok jegyzékéből kiderül, hogy 2014-től átadták a következő fegyvertípusokat: Smith & Wesson 1911, Smith & Wesson PC1911, Smith & Wesson 1911PD, Smith & Wesson .357 magnum, Smith & Wesson 44 magnum, Smith & Wesson 22A-1 22 pisztoly, Smith & Wesson 38 SP+P revolver, Smith & Wesson 9 Tactical 9 mm pisztoly, Smith & Wesson 9G, Smith & Wesson Stainless pisztoly, Smith & Wesson Performance Center, Smith & Wesson 45 ACP, házi készítésű Uzi géppisztoly, G3 puska, STAR és Browning pisztolyok.⁷⁵

Kiemelt fegyver- és robbanóanyagszerzési célpont volt a Guardia Civil és annak raktárai, a fegyvergyártó vagy -importáló cégek és azok lerakatai, valamint

⁶⁷ Tihanyi (2003) i. m. 12.

⁶⁸ Beck (2005) i. m. 179.

⁶⁹ Tihanyi (2003) i. m. 12.

⁷⁰ Beck (2005) i. m. 179.

⁷¹ Tihanyi (2003) i. m. 12.

⁷² Clark (1984) i. m. 210–211., 225.

⁷³ Fichier National d'Identification Balistique – FNIB (Franciaország).

⁷⁴ Nicolas Florquin – André Desmarais: *Lethal Legacies: Illicit Firearms and Terrorism in France*. 206., 213–215. Elérhető: https://flemishpeaceinstitute.eu/safte/files/project_safte_france.pdf (A letöltés dátuma: 2019. 12. 20.)

⁷⁵ *ETA erakundeak zigilatutako materialaren inbentarioa*. 2014. Elérhető: www.naiz.eus/media/asset_publics/recursos/000/349/294/original/inventario_material_eta.pdf (A letöltés dátuma: 2019. 12. 14.) és *ETA erakundeak zigilatutako materialaren inbentarioa*. 2017. Elérhető: www.berria.eus/dokumentuak/dokumentua1694.pdf (A letöltés dátuma: 2019. 12. 14.)

építkezések és bányák. A Goma-2 ipari robbanóanyag elterjedt volt Spanyolországban és Portugáliában, széles körben használták építkezéseknél és a bányászatban.⁷⁶ 1989-ben az ETA számos menedékházában találtak még Ammonalt is – ammónium-nitrát, faszén és alumínium por elegyét.⁷⁷

Figyelemre méltó mennyiségű robbanóanyagot vagy azok előállításához szükséges alapanyagokat raboltak még 1999-ben Titadine-ből (Franciaország). Innen 8 350 kg dinamitot és 5 754 db pirotechnikai és elektromos detonátort loptak el. 2000-ben az Asson kőbányából (Franciaország) 15 kg dinamitot és 100 db detonátort szereztek, a Guzer-Neige síkőzpontból 48 kg dinamitot vittek el. 2001-ben ismét Titadine-ből 1600 kg dinamitot loptak. 2005-ben Saint-Benoitból 4000 kg nátrium-klorátot és Rouenből 1280 kg alumínium port és 2007-ben 2000 l nitrometánt tulajdonítottak el a Laberna laboratóriumból La Grand-Croix-ból.⁷⁸

Ismeretlen forrásból a szervezet kezére jutottak kézigránatok és M-28-as rakétavető is, utóbbit 1980. február 22-én használták először.⁷⁹ 1999-ben az Ideiglenes Ír Köztársasági Hadseregtől vásároltak SAM-7 (orosz nevén Sztrela) föld-levegő rakétákat.⁸⁰ Házi készítésű lőfegyvert is készítettek az 1980-1990-es évek során az izraeli Uzi mintájára, ETA-Uzi néven. Mivel nem gyári körülmények között készült, a fegyver gyakran meghibásodott.

6. Összegzés

Az ETA egy, a nemzeti kisebbségeket elnyomó rezsim alatt jött létre, azonban a diktatúra végét követően is tovább működött, egy demokratikus világban. A legfőbb célja egy független Baszkföld létrehozása volt, ám e helyett a madridi központi kormány csak az autonómiát biztosította. Formálisan ezzel teljesítette a terrorszervezet követelését, amit az ETA mégsem tartott elégségesnek, mert Baszkföld nem lett teljesen független Spanyolországtól. A szervezeti struktúra számos alkalommal felbomlott a tagok érdekellentéte miatt, de az ETA(m), az ETA-ként ismert, valójában ETA(pm) szervezetként azonosítható csoport megszűnését követően, megpróbálta lemásolni és magára formálni a párhuzamosan működő (Ideiglenes) Ír Köztársasági Hadsereg felépítését. Ennek megfelelően a közgyűlések határozták meg az irányelveket, amíg a Végrehajtó Bizottság és egyéb szervezeti egységek csak felügyeleti feladatokat láttak el az irányelveknek megfelelően. Az egyes akciók tényleges végrehajtása a sejszerűen felépülő kommandókon keresztül valósult meg.

Az eljárások, módszerek közül kiemelendő az emberrablás, a fegyveres támadás, a robbantásos merényletek elkövetése és a kale borroka, a sajátos utcai harc. Az emberrablás bevételi forrásként jelent meg, felváltva a forradalmi adó intézményét. Az emberrablások során a Baszk Haza és Szabadsággal párhuzamosan működött

⁷⁶ Clark (1984) i. m. 226.

⁷⁷ FCO 9/6613 – Terrorism in Spain. The National Archives. Elérhető: <https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C16980713> (A letöltés dátuma: 2020. 04. 16.)

⁷⁸ Buesa–Baumert (2013) i. m. 326.

⁷⁹ Javier Angulo: *ETA (p-m) lanzó la granada contra el palacio de la Moncloa*. 1980. Elérhető: https://elpais.com/diario/1980/02/23/espaa/320108413_850215.html (A letöltés dátuma: 2019. 12. 21.)

⁸⁰ Michael Lavery: *ETA Moaned IRA about Faulty Missile*. *Belfast Telegraph*, 2010. Elérhető: www.belfasttelegraph.co.uk/news/eta-moaned-to-ira-about-faulty-missile-28513740.html (A letöltés dátuma: 2020. 05. 11.)

szervezetekhez képest, de a napjainkban aktív radikális iszlamista terrrorszervezetekkel összehasonlítva is, hosszú ideig tartották fogva túzszaikat. A fogva tartás akár a 200–500 napot is elérhette. A robbantások – Luis Carrero Blanco felrobbantása –, autóbombák elhelyezése és a célszemélyek elleni közvetlen közelről végrehajtott fegyveres támadások a szervezet védjegyévé váltak. Az ETA számos alkalommal mégis átlépte ideiglenesen azt a „toleranciahatárt”, amelyet még a támogatók és a szervezet működését nem ellenzők jóváhagytak volna – például Miguel Angel Blancó halála vagy a Hipercor áruháznál történt robbantás. 1968-tól kezdve a szervezet összesen legalább 829 főt ölt meg, majd 2011. október 20-án bejelentette az erőszak alkalmazásának beszüntetését.

Az ETA 2014 februárjában jelképesen elkezdte beszolgáltatni fegyvereit a Nemzetközi Ellenőrző Bizottságnak. A folyamat végén 2017 áprilisában a szervezet beszolgáltatta még megmaradt fegyvereit és robbanóanyagait.

Felhasznált irodalom

- Angulo, Javier: *ETA (p-m) lanzó la granada contra el palacio de la Moncloa*. 1980. Elérhető: https://elpais.com/diario/1980/02/23/espana/320108413_850215.html (A letöltés dátuma: 2019. 12. 21.)
- Barros, Carlos Pestana: An interview analysis of terrorism: The Spanish eta case. *Defence and Peace Economics*, 14. (2003), 6. 401–412. DOI: <https://doi.org/10.1080/1024269032000085170>
- Beck, Jan Mansvelt: *Territory and Terror: Conflicting Nationalisms in the Basque Country*. Milton, Routledge, 2005. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203023808>
- Broek, Hanspeter van den: BORROKA – The legitimization of street violence in the political discourse of radical basque nationalists. *Terrorism and Political Violence*, 16. (2004), 4. 714–736. DOI: <https://doi.org/10.1080/095465590885141>
- Buesa, Mikel – Thomas Baumert: Untangling ETA's Finance: An In-depth Analysis of the Basque Terrorists Economic Network and the Money It Handles. *Defence and Peace Economics*, 24. (2013), 4. 317–338. DOI: <https://doi.org/10.1080/10242694.2012.710812>
- Clark, Robert P.: Patterns in the lives of ETA members. *Terrorism*, 6. (1983), 3. 423–454. DOI: <https://doi.org/10.1080/10576108308435541>
- Clark, Robert P.: *The Basque Insurgents: ETA, 1952–1980*. Madison, University of Wisconsin Press, 1984.
- Duhart, Philippe Eugène: From armed group to movement: armed struggle and movement formation in Northern Ireland and the Basque Country. *Social Movement Studies*, 16. (2017), 5. 535–548. DOI: <https://doi.org/10.1080/14742837.2017.1319270>
- Garza, Cecilia: Spain's mobilization against terrorism: The death of Miguel Angel Blanco. *International Journal on World Peace*, 15. (1998), 4. 91–99. Elérhető: www.jstor.org/stable/20753180?seq=1 (A letöltés dátuma: 2020. 04. 22.)
- Hamilton, Carrie: *Women and ETA*. Manchester, Manchester University Press, 2013.
- Llera, Francisco J. – José M. Mata – Cynthia L. Irvin: ETA: From Secret Army to Social Movement – The Post-Franco Schism of the Basque Nationalist Movement. *Terrorism and Political Violence*, 5. (1993), 3. 106–134. DOI: <https://doi.org/10.1080/09546559308427222>

- Martín-Pena, Javier – Susan Opatow: The Legitimization of Political Violence: A Case Study of ETA in the Basque Country. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 17. (2011), 2. 132–150. DOI: <https://doi.org/10.1080/10781919.2010.550225>
- Muro, Diego: The politics of war memory in radical Basque nationalism. *Ethnic and Racial Studies*, 32. (2009), 4. 659–678. DOI: <https://doi.org/10.1080/01419870801943654>
- Murua, Imanol: No More Bullets for ETA: The Loss of Internal Support as a Key Factor in the End of Basque Groups's Campaign. *Critical Studies on Terrorism*, 10. (2017), 1. 93–114. DOI: <https://doi.org/10.1080/17539153.2016.1215628>
- Roser, Max – Mohamed Nagdy: *Terrorism (Part 1)*. Guidepost, 2017. Elérhető: www.guidepost.es/terrorism-part-1/ (A letöltés dátuma: 2020. 04. 13.)
- Sandoica, Elena Hernández – Miguel Ángel Ruiz Carnicer – Marc Baldó Lacomba: *Estudiantes contra Franco: 1939–1975*. Madrid, La Esfera de los Libros, 2007.
- Sánchez-Cuenca, Igancio: The Dynamics of nationalist terrorism: ETA and the IRA. *Terrorism and Political Violence*, 19. (2007), 3. 289–306. DOI: <https://doi.org/10.1080/09546550701246981>
- Sordo Estella, Luis Miguel: *Las negociaciones de los gobiernos democráticos españoles y ETA (1976–2006)*. Doktori értekezés. Madrid, Universidad Nacional de Educación a Distancia, 2015.
- Szaniszló József: Nemzetközi terrorizmus – 2. rész. *Szakmai Szemle*, 1. (2005), 2. 5–32. Elérhető: www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2005_2_szam.pdf (A letöltés dátuma: 2020. 04. 22.)
- Tihanyi Marietta: Az ETA Baszk terrorszervezet története. *Felderítő Szemle*, 2. (2003), 2. 5–18. Elérhető: www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2003-2.pdf (A letöltés dátuma: 2020. 04. 22.)
- Whitefield, Teresa: *Endgame for ETA*. New York, Oxford University Press, 2014.
- Woodworth, Paddy: *Dirty War, Clean Hands*. London, Yale University Press, 2002.

Internetes források

- Basque Guerrillas Kidnap Spanish Industrialist. *The New York Times*, 1973. Elérhető: www.nytimes.com/1973/01/18/archives/basque-guerrillas-kidnap-spanish-industrialist.html (A letöltés dátuma: 2020. 04. 02.)
- Florquin, Nicolas – André Desmarais: *Lethal Legacies: Illicit Firearms and Terrorism in France*. Elérhető: https://flemishpeaceinstitute.eu/safte/files/project_safte_france.pdf (A letöltés dátuma: 2019. 12. 20.)
- Fuero de los Espanoles*. 1945. Elérhető: www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1945/199/A00358-00360.pdf (A letöltés dátuma: 2020. 04. 12.)
- Global Terrorism Database*. Elérhető: www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?chart=weapon&casualties_type=b&casualties_max=&dtp2=all&perpetrator=316 (A letöltés dátuma: 2020. 04. 13.)
- Ginger, Henry: Assassins Bomb Auto; Apparent Heir to Franco. *The New York Times*, 1973. Elérhető: www.nytimes.com/1973/12/21/archives/spains-premier-is-killed-as-assassins-bomb-auto-apparent-heir-to.html (A letöltés dátuma: 2020. 04. 13.)

- Lavery, Michael: ETA moaned IRA about faulty missile. *Belfast Telegraph*, 2010. Elérhető: www.belfasttelegraph.co.uk/news/eta-moaned-to-ira-about-faulty-missile-28513740.html (A letöltés dátuma: 2020. 05. 11.)
- ETA culpa a la política penitenciaria del PSOE del suicidio de Altzaguren en la prisión de Soria*. 2005. Elérhető: www.elmundo.es/elmundo/2005/11/13/espana/1131869001.html (A letöltés dátuma: 2020. 04. 06.)
- ETA erakundeak zigitatutako materialaren inbentarioa*. 2014. Elérhető: www.naiz.eus/media/asset_publics/resources/000/349/294/original/inventario_material_eta.pdf (A letöltés dátuma: 2019. 12. 14.)
- ETA erakundeak zigitatutako materialaren inbentarioa*. 2017. Elérhető: www.berria.eus/dokumentuak/dokumentua1694.pdf (A letöltés dátuma: 2019. 12. 14.)
- ETA P-M VII Asamblea se disuelve. *La Vanguardia*, 1982. Elérhető: <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1982/10/01/pagina-3/32955399/pdf.html> (A letöltés dátuma: 2020. 05. 11.)
- ETA-VII. anuncia que dejará las armas. *La Vanguardia*, 1982. Elérhető: <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1982/09/29/pagina-3/32954315/pdf.html> (A letöltés dátuma: 2020. 05. 11.)
- Hallan muerto en su celda de la cárcel de Cuenca a letarra del 'comando Nafarroa' Angulo Iturrate*. 2006. Elérhető: www.elmundo.es/elmundo/2006/02/27/espana/1141036565.html (A letöltés dátuma: 2020. 04. 06.)
- Los suicidos*. Elérhető: www.elmundo.es/eta/historia/suicidios.html (A letöltés dátuma: 2020. 04. 06.)
- Muere Felipe Huarte, el primer empresario secuestrado por ETA y uno de los artífices de la industrialización navarra*. 2017. Elérhető: <https://navarra.elespanol.com/articulo/sociedad/fallece-primer-empresario-secuestrado-banda-terrorista-eta-felipe-huarte/20170701154512125109.html> (A letöltés dátuma: 2020. 04. 02.)
- Se ahorca en su celda de una cárcel de Soria un colaborador de ETA*. 2005. Elérhető: www.elmundo.es/elmundo/2005/10/31/espana/1130752025.html (A letöltés dátuma: 2020. 04. 06.)
- Spaniard Says Kidnappers Blindfolded Him for 10 Days. *The New York Times*, 1973. Elérhető: www.nytimes.com/1973/01/28/archives/spaniard-says-kidnappers-blindfolded-him-for-10-days.html (A letöltés dátuma: 2020. 04. 02.)
- The Hurt of Hipercor Barcelona 1987*. Elérhető: www.bcn.cat/museuhistoriaciutat/docs/FullsHipercorEng.pdf (A letöltés dátuma: 2020. 05. 11.)

Levéltári források

- FCO 9/6163 – Terrorism in Spain. The National Archives. Elérhető: <https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C16927056> (A letöltés dátuma: 2020. 04. 16.)
- FCO 9/6613 – Terrorism in Spain. The National Archives. Elérhető: <https://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C16980713> (A letöltés dátuma: 2020. 04. 16.)